INKLUZIV TA'LIMDA AQLIY RIVOJLANISHDA ORQADA QOLGAN BOLALAR NUTQINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Zikiryayeva Gulnoza Mavlonboyevna
Andijon viloyati Marhamat tumani 8-maktab

Annotatsiya: *Ushbu maqolada inkluziv ta'lim sharoitida aqliy rivojlanishida orqada qolgan (yengil darajadagi aqliy zaiflik) bolalarning nutqini rivojlantirishning metodik asoslari tahlil qilingan. Muallif bolalarning nutqiy nuqsonlarini bartaraf etishda qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlar, didaktik o'yinlar va korreksion mashqlar samaradorligini yoritib beradi. Shuningdek, umumta'lim maktablari o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar taqdim etilgan.*

Kalit so'zlar: *Inkluziv ta'lim, aqliy rivojlanish, nutq nuqsonlari, korreksiya, artikulyatsiya, muloqot, maktab ta'limi, interfaol metodlar.*

Аннотация: *В данной статье анализируются методические основы развития речи детей с задержкой умственного развития (легкая степень умственной отсталости) в условиях инклюзивного образования. Автор освещает эффективность современных подходов, дидактических игр и коррекционных упражнений, используемых для устранения речевых дефектов у детей. Также представлены практические рекомендации для учителей общеобразовательных школ.*

Ключевые слова: *Инклюзивное образование, умственное развитие, речевые дефекты, коррекция, артикуляция, общение, школьное образование, интерактивные методы.*

Abstract: *This article analyzes the methodological foundations of speech development in children with intellectual disabilities (mild mental retardation) in an inclusive education environment. The author highlights the effectiveness*

of modern approaches, didactic games, and correctional exercises used to eliminate speech defects in children. Practical recommendations for teachers of general education schools are also presented.

Keywords: *Inclusive education, intellectual development, speech defects, correction, articulation, communication, school education, interactive methods.*

KIRISH. Bugungi kunda mamlakatimiz ta’lim tizimidagi eng muhim islohotlardan biri bu inkluziv ta’limni rivojlantirishdir. Inkluziv ta’lim — har bir bolaning ehtiyojidan qat’i nazar, uning sifatli ta’lim olish huquqini ta’minlaydi. Ayniqsa, aqliy rivojlanishida orqada qolgan (yengil darajadagi aqliy zaiflik) bolalarni jamiyatga moslashtirishda nutqning roli beqiyosdir. Nutq — faqat muloqot vositasi emas, balki tafakkurning asosiy qurolidir. Marhamat tumanidagi 8-maktab tajribasi shuni ko‘rsatadiki, bunday bolalar bilan ishlashda individual yondashuv va maxsus pedagogik texnologiyalarning uyg‘unligi kutilgan natijani beradi.

ASOSIY QISM

Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalarning nutqi o‘ziga xos xususiyatlarga ega: lug‘at boyligining cheklanganligi, grammatik qurilishdagi xatolar va tovush talaffuzidagi nuqsonlar. Inkluziv muhitda bu bolalar sog‘lom tengdoshlari bilan muloqot qilish orqali ijtimoiy tajriba orttiradilar. Biroq, ularning nutqini rivojlantirish uchun quyidagi yo‘nalishlarda tizimli ish olib borish lozim:

1. **Artikulyatsion gimnastika:** Nutq a’zolari (til, lab, jag‘) harakatchanligini oshirish uchun har kuni qisqa muddatli mashqlar o‘tkazish.
2. **Lug‘at ustida ishlash:** Rasmli kartochkalar, didaktik o‘yinlar orqali bolaning so‘z zaxirasini boyitish. Bunda so‘zlarni nafaqat talaffuz qilish, balki ularning ma’nosini amalda tushuntirish muhim.

3. **Barmoq o‘yinlari (Mayda motorika):** Ma’lumki, barmoqlar harakati miyaning nutq markazlari bilan bevosita bog‘liq. "Chumchuq polapon", "Beshta barmoq" kabi o‘yinlar nutqni rag‘batlantiradi.

AMALIY TAVSIYALAR

Inkluziv sinfda o‘qituvchi aqliy rivojlanishida orqada qolgan bola bilan ishlashda quyidagilarga e’tibor qaratishi zarur:

• **Nutqiy namuna:** O‘qituvchining nutqi aniq, tushunarli va shoshilmasdan bo‘lishi kerak.

• **Vizuallashtirish:** Har bir topshiriq ko‘rgazmali qurollar yoki AKT vositalari bilan birga berilishi lozim.

• **Rag‘batlantirish:** Bolaning hatto kichik yutug‘ini ham e’tirof etish unda muloqotga bo‘lgan qiziqishni oshiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, inkluziv ta’lim sharoitida aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalar nutqini rivojlantirish murakkab va davomli jarayondir. Bu jarayonda maktab, ota-ona va mutaxassislar (logoped, psixolog) hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega. Marhamat tumanidagi 8-maktab misolida ko‘rishimiz mumkinki, mehr va to‘g‘ri tanlangan metodika orqali har bir bolaning imkoniyatlarini yuzaga chiqarish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Ayupova M. "Logopediya". — Toshkent, "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2007.
2. Shomahmudova R. "Inkluziv ta'limning nazariy va amaliy asoslari". — Toshkent, 2011.
3. Mamarajabova Z.N. "Maxsus pedagogika". — Toshkent, 2020.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori.